

LUNDS UNIVERSITET

Att vinna kriget utanför slagfältet i antikens Grekland och Rom

Generalerna berättar

Institutionen för Arkeologi och antikens historia

Kandidatuppsats AKSK04, HT 2016

Författare: Nicolas Fren din, 840519-7479

Handledare: Prof. Anne-Marie Leander Touati

Lamachus, on the other hand, said that they ought to sail straight to Syracuse, and fight their battle at once under the walls of the town while the people were still unprepared, and the panic at its height.

Every armament was most terrible at first; if it allowed time to run on without showing itself, men's courage revived, and they saw it appear at last almost with indifference.

By attacking suddenly, while Syracuse still trembled at their coming, they would have the best chance of gaining a victory for themselves and of striking a complete panic into the enemy by the aspect of their numbers—which would never appear so considerable as at present—by the anticipation of coming disaster, and above all by the immediate danger of the engagement.

They might also count upon surprising many in the fields outside, incredulous of their coming; and at the moment that the enemy was carrying in his property the army would not want for booty if it sat down in force before the city.

The rest of the Siceliots would thus be immediately less disposed to enter into alliance with the Syracusans, and would join the Athenians, without waiting to see which were the strongest. They must make Megara their naval station as a place to retreat to and a base from which to attack: it was an uninhabited place at no great distance from Syracuse either by land or by sea (Thuc. 6.49).

Abstract

”How to win the war outside of the battlefield in ancient Greece and Rome – the generals explain”

The purpose of this thesis is to shed some light on the topic of psychological warfare in two ancient, war-describing texts: *The History of the Peloponnesian War*, written by Thucydides, and *The Commentaries on the Gallic War*, written by Julius Caesar. The main reason behind this lays in modern approach to warfare, where psychological strategies are common on the international warfare stage. The lack of comprehensive academic work on that specific, important component of warfare in the Classical antiquity triggered the idea behind this research. The logical result of that primarily purpose is to compare the results from these two texts: what are the similarities, and what are the differences in these texts?

The conclusion of this thesis is that psychological warfare is greatly used, in both Thucydides’ and Caesar’s texts. The similarities lies in the chosen methods, classified in 5 different themes. Generally speaking, these 5 themes can be divided into 2 target-groups: those where the target is primarily the enemy’s military force and those where the enemy as a whole is the target (*i.e.* the civil populations as well). The first 2 methods are military dissuasion and intelligence operations. The methods used on the enemy’s population as a whole are executions, exhaustion by plunder, siege and scorched-earth policy, and diplomatic communications.

The main differences lie in the scope of use of each chosen method, as well as the chronological use of these, in each of these 2 wars. This thesis discusses several hypotheses behind these differences and argues that the 2 main reasons behind these significant differences lies in the ideological, as well as the cultural nature of warfare in the Greek Classical era, in comparison to the Late Republican Roman era.

Key words: warfare, psychological warfare, classical antiquity, tactics, strategy, operational level

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare, Anne-Marie Leander Touati, för alla idéer, tålamodet och humorn. Utan din hjälp hade alla mina tankar aldrig gått att samla ihop i en koherent riktning.

Tack också Sandy för att du hade tålamod med mig medan jag var ”begraven” i detta arbete, och hjälpte till att klara av denna stressiga period. Jag älskar dig.

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1. Bakgrund.....	1
1.2. Syfte och material.....	2
1.3. Källkritik.....	2
1.4. Forskningshistorik	4
1.5. Krigsföring några basbegrepp.....	5
1.5.1. Modern krigsföring.....	5
1.5.2. Antik krigsföring: grekisk.....	6
1.5.3. Antik krigsföring: romersk.....	7
1.6. Teoretiskt ramverk.....	8
1.6.1. Definition av psykologisk krigsföring.....	8
1.6.2. Mekanismerna bakom psykologisk krigsföring.....	9
1.7. Metod.....	10
1.7.1. Arbetsätt.....	10
1.7.2. Kategorisering.....	11
2. Analys.....	12
2.1. <i>Kommentarer till det galliska kriget</i>	12
2.1.1. Gaius Julius Caesar: basfakta.....	12
2.1.2. Psykologisk krigsföring under gallerkriget: förekomster.....	13
2.1.3. Psykologisk krigsföring under gallerkriget: resultat.....	23

2.2. Historien över det peloponnesiska kriget.....	24
2.2.1. Thukydides: basfakta.....	24
2.2.2. Psykologisk krigsföring under det peloponnesiska kriget: förekomster.....	25
2.2.3. Psykologisk krigsföring under det peloponnesiska kriget: resultat.....	32
3. Diskussion och slutsatser.....	33
4. Sammanfattning.....	38
5. Litteratur- och källförteckning.....	39
5.1. Antika texter.....	39
5.2. Litteratur.....	39
5.3. Internetkällor.....	41

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Året är 2016. Vi lever i en allt mer globaliserande värld: förflyttningen av människor, varor, tjänster och kapital präglar vår vardag. Dessutom har informationsflödet ökat explosionartat, i och med internets allt större plats i våra liv. Men det är inte enbart positiva fenomen som dominerar världen, anno 2016. Efter ett blodigt 1900-tal, var förhoppningarna att världen skulle röra sig i en allt fredligare riktning.

Men tyvärr har krig blossat upp på ett alarmerande sätt igen, sedan början av 2000-talet. Globaliseringen medförde nya möjligheter för storskaliga terroristiska attacker, såsom i september 2001. Händelsen resulterade i invasion och krig i både Irak och Afghanistan. Ryssland blev allt mer aggressivt: först invaderades- och annekterades delar av Georgien i 2008. Detta blev återigen fallet i Ukraina.

Den så kallade ”arabiska våren”, som påbörjades i flera arabiska länder, hade som mål att fälla gamla, korrupta diktatorer, och ersätta dessa med demokrati. Facit har tyvärr visat misslyckande i nästan alla deltagande länder (med undantag för Tunisien), och resulterat i ett blodigt inbördeskrig i Syrien, med oerhört lidande.

Syrien är just ett fall där detta arbete har sin utgångspunkt: proxy-kriget som utspelar sig där, mellan USA och Ryssland, med var sina formella- och informella allierade, har blivit ett fascinerande fall av informationskrig, diplomatiska försök och andra dolda bataljer. Med andra ord, destabiliseringen av motståndaren står högt på agendan.

Det är ur denna nutida bakgrund, som idén bakom uppsatsen föddes. Det antika Grekland- och Roms historia kantades av långvariga, resurskrävande krig. Den moderna, populära kulturen har inte sällan filmatiserat vissa delar av denna historia i episka filmer. Grekerna mötte sin tids stormakt – Persien – ett antal gånger på slagfältet. Rom erövrade land efter land kring Medelhavet, i en rasande takt. Men hur gick det till utanför slagfältet, när man ville påverka fienden? Hur mycket avspeglar de metoder som användes olika kulturella kontexter – Grekland, Rom, eller olika krigs olika syften?

1.2. Syfte och material

Denna uppsats avser att behandla problematiken kring destabiliseringen av fienden i antik krigsföring. Med destabilisering avses här de medel som används utanför slagfältet, dvs den psykologiska krigsföringen. Det ursprungliga syftet var att undersöka hur betydelsfull psykologisk krigsföring var i den antika litteraturens behandling av krig och att kategorisera förekomsterna. Ett vidare syfte är en jämförande undersökning, för att visa om de historiskt- och kultruellet skilda samhällena – det grekiska och det romerska – avspeglas i olika bruk av och syn på psykologisk krigsföring. En avgörande faktor för vilka krig som valdes för undersökningen var att författarna skulle vara samtida till det skeende de beskriver och ha egen erfarenhet av krigsföring, därmed kom fokus för det grekiska kriget inte att bli perserkriget, utan föll istället på det peloponnesiska kriget. På den romerska sidan blev Caesars erövring av Gallien ett naturligt val.

Källmaterialet i denna uppsats utgörs således av två antika litterära verk: *Kommentarerna till det galliska kriget*, skriven av Julius Caesar, samt *Historien över det peloponnesiska kriget*, skriven av Thukydides. Dessa två verk tycks vart och ett, utifrån sina egna premisser, mycket lämpade för en studie av detta slag. Julius Caesar och Thukydides beskriver båda två i sina respektive verk två olika militära kampanjer, vid geografiskt skilda platser. Kampanjerna beskrivs i stor detalj, varför potentialen för att hitta fall av psykologisk krigsföring är stor.

1.3. Källkritik

Uppsatsens två källmaterial reser frågan om deras trovärdighet i sak. Vilka är författarnas syften med sina respektive verk? Är källorna jämförbara?

Forskningen kring Caesar och Thukydides som författare är mycket stor, både gällande deras framställning av kriget samt deras syften med sina skrifter.¹ En uttömlig redogörelse ryms inte inom ramen för denna uppsats. Istället kommer i det följande bara en kort redogörelse för några basfakta kring deras personliga erfarenheter av krig och deras trovärdighet i beskrivningen av de båda krigen.

---

¹ Caesar: Cary & Drinkwater 2012; Thukydides: Hornblower 2012.

Den akademiska forskningen kring det galliska kriget är i stort sätt baserad på vad Caesar själv skrev, och bör således betraktas kritiskt: Caesars attityd mot de galliska och germanska folkslagrn han erövrar eller besegrar är alltid starkt färgade av hans fördomar mot dessa. Hans olika beslut verkar vara tagna av direkta, realpolitiska behov. Forskningen pekar även på att erövringen av Gallien som helhet antagligen inte var initialt bestämd, utan blev mer ett resultat av just de problem som Caesar ställdes inför vid varje enskilt tillfälle, med den egna maktpositionen i Rom som ledmotiv. En stor del av det som skrevs i Caesars *Kommentarer* verkar dock vara bekräftat i arkeologiskt material. Detta utesluter inte att en betydande del i boken kan betraktas som ren propaganda från Caesars håll, som på så sätt plockade inhemska politiska poäng.²

Forskningen kring Thukydides gör gällande att han inte heller betraktas helt neutral i sin beskrivning, då han tydligt visar stöd för Perikles (vid krigets början), samt motstånd till Kleon. Han anses däremot vara betydligt mer trovärdig i sin rapportering än många andra historiker.³ En del senare historiker har betraktat Thukydides trovärdighet som problematisk. Denna skepticism har dock under senare tid visat sig vara överdriven, då man med hjälp av olika analytiska verktyg har kunnat visa på en blandad bild.⁴

Utifrån vad forskningen säger – och vad läsningen av bägge källorna skapar för intryck – så kommuniceras det från Thukydides en större trovärdighet än från Caesar. Caesar vill hämta inhemska politiska poäng genom sina segrar och den skriftliga redovisningen av dem. Thukydides saknar sådant incitament. Han har dessutom krigat både för den atenska- och den spartanska sidan, och saknar Caesars målinriktad, ensidiga propagandamål.

Men detta till trots, så vill undertecknad hävda att källornas trovärdighet när det gäller den psykologiska krigsföringen är högre än den generella trovärdigheten. Varken Caesar eller Thukydides nämner något specifikt om psykologisk krigsföring – och dess direkta påverkan – som orsak till seger. Därutöver, skall det sägas att de identifierade fallen alltid är del av en löpande framställning, beskrivs såsom i förbifarten. Strålkastarna riktas nästan alltid på andra, storslagna taktiska manöver i källorna – aldrig på den parallella psykologiska insatsen. Detta talar för trovärdighet angående rapporteringen av händelser som kan tolkas som psykologisk krigsföring .

---

² Cary & Drinkwater 2012.

³ Wade-Gery 2012.

⁴ Hornblower 2012.

1.4. Forskningshistorik

Ett snabbt försök till överblick av den moderna litteraturen om antik krigsföring gav inga titlar som talade om psykologisk krigsföring. De referensverk som använts som underlag för denna uppsats beskriver ett forskningsfält som riktar sig mot andra frågor, såsom t.ex. sociologiska studier kring krigsföring, om elitförband i Alexanders tid, om logistik, taktik, mundering och krigsföring till sjöss, vad krigsarkeologi kan tillägga, m.m. Psykologisk krigsföring omnämns i förbifarten men behandlas inte som fristående tema.⁵

Forskning om psykologisk krigsföring är modern. Ett av de första vetenskapliga arbeten om psykologisk krigsföring som skrivits är Paul Linebager, *Psychological Warfare*, kom ut 1948 – direkt efter andra världskrigets slut. Fram tills dess hade man forskat mycket om både krigvetenskap och psykologi, dock var för sig. Forskning om samverkan av dessa två vetenskaper saknades. Ett annat grundläggande verk är *Psychological Warfare*, av Charles Roetter, som kom ut 1973.

Vad angår det historiska perspektivet anmärkte redan Linebager på dess avsaknad, trots att tillämpning av psykologi i militära syften är lika gammalt som mänskligheten.⁶ Linebager tar upp ett mindre antal historiska exempel i sitt arbete, bland annat några antika hämtade ur Bibeln och ur Herodotos. Med hjälp av den begreppsapparat som presenteras av Roetter kan dessa exempel förklaras för läsaren.⁷ De centrala begreppen är målanalys (*target analysis*), samt taktisk/strategisk- och operativ kommunikation.

Linebagers första antika exempel hämtas från kriget mellan hebréerna och midianerna. Den beskriver hur Gideon (hebreiskt befäl), lurade de midianska trupperna under natten. Gideon visste att hans trupper var betydligt mindre i antal än fiendens. Fienden visste att de hebréer som på slagfältet hade en viss typ av fackla var befäl för 100 soldater. Detta utnyttjades av Gideon, som under natten tog med sig 300 soldater, som tilldelades en fackla var; därefter omringades det midianska militärläget. När facklorna tändes, fick alla 300 soldaterna blåsa i var sitt horn. Midianerna vaknade till detta skrämmande läge, i tron att de attackerades av

---

⁵ För en täckande orientering, se t.ex. innehållförteckningen i *The Oxford Handbook of Warfare in the Classical World*

⁶ Linebager 1948, 3-4.

⁷ Roetter 1973, 11-26.

30,000 män. Denna förvirring resulterade i panik och seger för hebréerna.⁸ Detta exempel belyser hur man använde fiendens rädsla (målanalys) på den taktiska nivån.

Ytterligare ett exempel, av större betydelse för denna uppsats, handlar om perserkriget. Den atenska generalen Themistokles kommer fram med sina trupper till en viss vattenkälla i Artemisium, vetande att andra joniska trupper (lojala mot perserna) snart anländer dit. Themistokles och hans män bestämmer sig för att på källhuset skriva ett meddelande riktat till dessa joniska soldater, vädjande till deras gemensamma blod: ”låt oss inte kriga greker emellan. Låt oss kämpa den barbariska persern i stället”.⁹ Här är Themistokles målanalys den att han spelar på mottagarssidans känslor av gemenskap för att få dem att tänka till och minska deras stridsmoral, på längre sikt (strategisk kommunikation).

En viktig plattform för den följande analysen och diskussionen är en kortfattade redogörelse för forskningens konsensus över krigsföringens basbegrepp, den moderna liksom den antika. De begrepp som använts för att beskriva modern psykologisk krigsföring kommer i det följande att användas som teoretiskt ramverk för undersökningen av förekomst och jämförelse i de båda utvalda beskrivningarna, av de två antika krigen.

1.5. Krigsföring några basbegrepp

1.5.1. Modern krigsföring

Eftersom uppsatsen positionerar sig inom krigsvetenskap, så har dess teoretiska utgångspunkter hämtats därifrån. Innan uppsatsen tar sig an att definiera, diskutera och exemplifiera vad psykologisk krigsföring är, så är det viktigt att redogöra för krig som fenomen. Därefter kommer krig i antiken redogöras för. Den psykologiska krigsföringens mekanismer redovisas längre fram, under rubriken ”teoretiskt ramverk”.

Krig är ett tillstånd där två – eller fler – samhällen driver en beväpnad konflikt.¹⁰ Konflikten kan indelas i flera beståndsdelar, men för enkelhetens skull diskuteras endast tre av dessa härnäst.

Allt det som sker då både arméerna möts på – eller i direkt anslutning till – själva slagfältet kallas för ”taktik”. Taktik innefattar en blandning av ”*firepower*” (eld/skadekapacitet), mobilitet (förmågan att sätta arméns olika beståndsdelar i verksamhet), försvar/säkerhet

---

⁸ Linebarger 1948, 5-6.

⁹ Linebarger 1948, 7.

¹⁰ Cambridge Dictionary: *War*

(förmågan att försvara sin sida) och shockaktioner (olika sätt att destabilisera fiendens linjer). Denna blandning av taktiska element kan i antikt sammanhang exemplifieras med användningen av både infanteri och kavalleri. Under senare perioder kunde artilleri tilläggas. I modern tid har flygvapen varit ytterligare ett taktiskt tillskott. Det som sker på – eller i direkt anslutning till – slagfältet är en kombination av eldkapacitet och mobilitetsförmåga, något som i modern tid definieras av NATO som *‘the employment of forces on the battlefield through movement in combination with fire, or fire potential, to achieve a position of advantage in respect to the enemy in order to accomplish the mission’*.¹¹

Planeringen av fälttaktiken kallas för strategi. Begreppet står inte för något absolut inom militärforskning, men skulle kunna definieras som ”en aktionsplan för uppnåelse av långsiktiga- eller översiktliga mål”. Med andra ord kan man definiera strategi i kontrast till taktik: det gäller att planera skeenden utan direkt anslutning till slagfältet. Det rör sig således om föreningen av intellektuella och praktiskt militära kapaciteter för politiska ändamål.¹²

Tredje begreppet som förknippas med militära konflikter är det operativa konceptet. Med detta menas en blandning av taktiska och strategiska element, tillsammans med en rad andra parametrar. Operativiteten blandar in beslutfattarnas kognitiva förmåga att använda taktik, strategi och implementera dessa i en långsiktigare, politisk lösning. Detta innefattar bl.a. frågan om vad som sker ”dagen efter kriget”: politiska mål, vad gör man med den civila befolkningen, osv.¹³

1.5.2. Antik krigsföring: grekisk

Den grekiska krigsföringen kan karakteriseras kronologiskt som en taktisk anpassning till allt hårdare verkligheter. Trots den stora mängden av konflikter, kända från arkaisk till hellenistisk tid, verkar grekerna inte ha haft större ambitioner att definiera och systematisera kunskap kring krigsföring. De första militära operationer där taktiken beskrivs spela någon väsentligare roll är från perserkriget, när spartanerna vid Thermopylae användade sig av fejkade reträtter. Under det peloponnesiska kriget kan man för första gången se hur taktikförändring leder till seger, vid slaget vid Mantinea. Det är under senklassisk/tidighellenistisk tid som taktikpaletten breddas. Både Philip II och Alexander den

---

¹¹ Melvin 2004.

¹² Moran 2004.

¹³ Bellamy 2004.

Store blandar in flera element i sin fälttaktik: kavalleriet börjar inleda anfallet, skapar kaos och förvirrar fienden. Därefter kommer det tunga infanteriet och utför sin roll.¹⁴

Fanns det några regler i grekisk krigsföring? Man kan utifrån de antika källorna tolka kriget i antikens Grekland som en blandning av optimistiska förhoppningar blandade med pragmatiska realiteter. Något som ansågs heligt – och därav respekterades av alla inblandade parter – var budbärarnas okränkbarhet. Man tillät även den besegrade fienden att under elduppehåll hämta sina döda, för att ge dessa en hederlig begravning.

Däremot ansågs plunder och förstörelse av landsbygden som ett legitimt sätt att föra krig. Även gudatemplens helighet respekterades inte alltid, då de ibland förstördes av den segrande parten. Krigsfångarnas situation var mycket besvärlig om de inte löd under speciell överrenskommelse. De blev slavar eller kunde till och med avrättas.¹⁵

Vad kan man säga om grekernas syn på kriget? Den var till stor del ambivalent: krig var ett tillfälle där hjältarna från guldåldern visade vad de gick för. Men det framstår också att Ares (krigsguden) var den gud som Zeus uppskattade minst i sitt följ. På det sociologiska planet, kan man kring senarkaisk tid koppla elitens makt till dess kapacitet/effektivitet i att utöva krig. Seger i krig var tätt förknippad med gudarnas vilja. Den som under kriget stupade för sin stat fick statsfinansierad begravning; ekonomiska medel tilldelades hans familj. Herodotos tar avstånd från krig: "*No one is so foolish as to prefer war to peace: in peace children bury their fathers, while in war fathers bury their children*".¹⁶ Trots denna grymma verklighet, verkar det inte ha funnits omfattande försök att avskaffa krig greker emellan.¹⁷

1.5.3. Antik krigsföring: romersk

Till skillnad från den grekiska, tycks redan vid ett tidigt skede den romerska taktiska krigsföringen ha rationaliserats och systematiserats. En viktig aspekt i agerandet vid taktisk krigsföring var användningen av spanare, tolkar och guider i direkt anslutning till slagfältet, med andra ord rent militär underrättelseverksamhet. Byggandet av befästa fältläger samt användningen av vägnätverk är några exempel på rationaliserad krigsföring.¹⁸

---

¹⁴ Lazenby 2012.

¹⁵ Ottesen-Larsen & Hornblower 2012.

¹⁶ Hdt. 1.87.4.

¹⁷ Mervyn Austin 2012.

¹⁸ Coulston 2012.

Den romerska armén utvecklades över tid. För senrepublikansk tid – som denna uppsats behandlar – bestod arméerna av legioner om 4,200 infanterisoldater, 300 ryttare och 1,200 lättbeväpnade infanterisoldater. Det som kännetecknar den romerska armén under denna period var dess effektivitet att snabbt komma i fiendens närhet, utan att nödvändigtvis direkt mötas på slagfältet. Man tog sin tid och försökte leda fienden till att ta ett strategiskt felaktigt beslut i frågan om val av slagfält, som sedan utnyttjades på bästa sätt av legionerna. Den romerska arméns aggressivitet var en viktig egenskap; man strävade efter att alltid vara på den initiativtagande sidan, vid varje konflikt.¹⁹

1.6. Teoretiskt ramverk

1.6.1. Definition av psykologisk krigsföring

Så var är egentligen psykologisk krigsföring? Själva begreppet är ett modernt, västerländskt begrepp, som har haft sin egen utveckling, under 1900-talets ideologiska förändringar. Man har även använt benämningar som ”propaganda”, ”politisk krigsföring” och ”psykologiska operationer”. Kärnan i begreppet står för riktade aktiviteter mot fienden – både militären och civilbefolkningen – med slutmålet att underminera dennes kampsvilja/anda. Denna anda kallas på engelska ”*morale*”.²⁰ Engelska är av naturliga skäl det dominerande språket i krigsvetenskap, med egen sammanhängande jargong. *Morale* översätts till ”krigsmoral” på svenska.

För att förstå de bakomliggande principerna för hur psykologisk krigsföring riktar sig mot fienden, är det viktigt att definiera vad krigsmoral står för. Krigsmoral är ett begrepp som kan officiellt definieras som: *'pertain[ing] to [the individuals'] efforts to enhance the effectiveness of the group in accomplishing the task in hand'*. Med andra ord så förknippas individens krigsmoral med den större organisationen han/hon är en del av. I militära sammanhang, betyder det i praktiken att om den enskilda soldaten inte är rimligt nöjd med sin situation, kommer han antagligen inte att prestera till 100 % för att uppnå gruppens mål. Soldatens missnöje kan leda till myteri eller desertering. Således kan en gruppens höga krigsmoral anses vara resultatet av alla individernas höga krigsmoral tillsammans. I en hel armégrupp, är krigsmoralen sammanställningen av alla medlemmarnas krigsmoral. På individnivå betecknas viljan att fortsätta kampen som ”*fighting spirit*”.²¹

---

¹⁹ Goldsworthy 2004.

²⁰ Caddick-Adams 2004.

²¹ Sheffield 2004.

1.6.2. Mekanismerna bakom psykologisk krigsföring

De två ovannämnda exempel²² belyser modus-operandi bakom psykologisk krigsföring: för att kunna kommunicera ett destabiliserande budskap till fienden – och på så sätt försvaga dennes krigsmoral – måste man känna sin fiende. Charles Roetter, beskriver detta som att skaffa sig en ”*target analysis*”, d.v.s. att lära känna den mottagande publiken, för att mer effektivt rikta budskapet dit.²³

Budskapet/propagandan till fienden bör inte bara vara kortsiktigt, utan kan även spela på krigets operativa nivå och inrikta sig mot mål på längre sikt, d.v.s. mot ”dagen efter”- mål. Romarna kan med facit i hand sägas vara mästare på långsiktig propaganda. När de västra provinserna hade erövrats militärt, släppte man in den lokala eliten i finrummet bara efter att de hade romaniserats: användningen av latinet, av den romerska togan, byggandet av bad, tempel, forum osv var nyckeln till att klättra på den romerska sociala stegen. Under denna relativt snabba process (2-3 generationer) hade romaniseringen av stora befolkningar skett via eliterna, och neråt.²⁴

Linebarger menar att psykologisk krigsföring är tillämpningen av vetenskapen psykologi i krigssammanhang. Propagandan riktas mot fienden parallellt till hela den operativa delen av kriget.²⁵ Roetter tillägger att för att hela insatsen ska vara så effektiv som möjligt, krävs det förutom ”*target analysis*” även en del kredibilitet i sak, samt kommunikationsförmåga. Utan dessa beståndsdelar når budskapen inte fram, oavsett hur bra propagandan än må vara.²⁶

Dessa teoretiska punkter bekräftas av USA:s militärledning, som i ”*Introduction to Psychological Warfare*” förklarar att de vitala målen är tankar, känslor, tyckanden och attityder, som behöver influeras. Målen natur bygger på kunskap etablerad genom underrättelseverksamhet. Efter bearbetningen av all information man har samlat kring fienden, riktar man budskap som är tänkta att röra vid ömma punkter på taktisk, strategisk och operativ nivå.²⁷

---

²² Exempelen på psykologisk krigsföring i antiken som anfördes av Linebarger

²³ Roetter 1974, 13-14.

²⁴ Laurence et. al. 2011, 91-95.

²⁵ Linebarger 1948, 12-14.

²⁶ Roetter 1974, 24.

²⁷ US Army: *Introduction to Psychological Warfare* - GF33-27

1.7. Metod

1.7.1. Arbetssätt

Texterna har inte kunnat undersökas på sina originalspråk. Otillräcklig (eller avsaknad av) språkfärdighet har gjort att arbetet istället måste genomföras med hjälp av översättningar. De som valts är på engelska, och hämtades från den internetbaserade webbsajten ”*Perseus Project*”. Sajten är resultatet av ett projekt som administreras av Tufts University. Den tillhandahåller översättningar med gott anseende av en lång rad grekisk-romerska författare. Valet av just en digital, nätbaserad textsamling var inte bara betingad av dess anseende och tillgänglighet utan svarar också mot ett metodiskt hänsynstagande. Den digitala texten öppnar för möjligheten att kunna ”kopiera-klistra”, vilket förenklar sammanställningen av ett grundmaterial både för analys och diskussion och för presentation i uppsatsen. Första steget i arbetet var just att genom läsning av båda de valda verken, identifiera passager som sedan sammanställdes för vidare bearbetning.

Läsningen gav en stor mängd fall som kan identifieras som psykologisk krigsföring. Arbetsprocessen kan beskrivas som följande: när ett kapitel identifierades som bärande på information om psykologisk krigsföring, antecknades referenser till texten. När läsningen och referensförteckningen var färdiga, skrevs det en kort sammanfattning av varje utvalt kapitel, för att säkra den historiska kontextualiseringen av passagerna.

Nästa metodiska steg var att omgruppera de utvalda passagerna. Denna del av bearbetningen tar sin utgångspunkt i den logiska uppfattningen att eftersom psykologisk krigsföring är en samlingsbeteckning för flera, parallellt utförda aktioner, med syftet att destabilisera, lura och på så sätt främja egen seger, så finns det fog för att indela dessa aktioner i kategorier. Bearbetningen i kategorier öppnar för statistisk studie, i syftet att lyfta fram trender.

Slutligen, kan en komparativ bearbetning vara på sin plats. De två valda militära kampanjerna är en produkt av den tid de nedtecknades. Under de ca 400 år som skiljer dem åt, hade den rent militära förmågan förändrats. Dessutom sysslar uppsatsen med två olika kulturer: den grekiska och den romerska. Varje kultur har sina egna latenta värderingar, sina mentaliteter och egna militära mål. En komparativ bearbetning av de båda valda källorna bär på potential att visa både likheter och skillnader.

1.7.2. Kategorisering

Eftersom begreppsapparaten i denna uppsats kommer från modern forskning så kan tillämpningen av denna må väl av någon ytterligare diskussion och precisering. I både krigen, det galliska och det peloponnesiska, avlöser våldsamteterna varandra i snabb takt. Krigens natur gör att det militära inte alltid går att skilja från det civila: de attackerande arméerna försöker antingen att öppet möta fienden på slagfältet eller erövra någon militär fästning. I första fallet kan det anas att de psykologiska insatserna riktas nästan uteslutande mot just militären. I andra fallet, belägringen, finns det flera måltavlor att rikta insatserna till utöver militären: de civila kvinnor, barn, gamla och slavar som självklart måste inräknas i detta sammanhang. Utifrån detta har alla fall indelats i och grupperats inom fem huvudkategorier:

Rent militärt riktade aktioner:

- Avskräckning genom uppvisning av militär förmåga
- Underrättelseverksamhet

Brett riktade aktioner:

- Utmattning (plundring, förstörelse, blockad, den brända-jordens taktik)
- Avrättningar av fångar
- Kommunikation via diplomati

Analysen kommer att föras genom en redogörelse för och hur ofta varje enskild kategori av ovan nämnda sätt att bedriva psykologisk krigsföring nämns i texterna. Kategorierna exemplifieras genom ett antal textpassager, valda för sin representativitet. Kortfattat redogörs också för deras placering och sammanhang i de båda verken. Varje kategori exemplifieras genom minst ett citat. De relevanta delarna i citaten är understrykta för enkelhetens skull. Det hela mynnar ut i en diskussion om hur och hur ofta de olika sätten att bedriva psykologisk krigsföring tillämpats.

2. Analys

2.1. *Kommentarer till det galliska kriget*

2.1.1. Gaius Julius Caesar: basfakta

Gaius Julius Ceasar föddes i en patricisk släkt 100 f.Kr., och är en känd romersk politiker, militärbefäl och författare. Under hans verskamman tid, hann han klättra hela den romerska senrepublikanska politiska karriärstegen. Han var således *flamen Dialis*, *pontifex*, *tribuni militum*, *quaestor*, *praetor*, *konsul*, *diktator*, *diktator för livet* och blev till slut t.o.m gudförklarad, efter att han mördats i mars 44 f.Kr.²⁸

Bild 1: staty av Julius Caesar. Louvren, Paris →

Den relevanta perioden för denna uppsats är den då Caesar valdes till konsul för första gången (59-58 f.Kr.) och tilldelades därefter bl.a. provinsen *Gallia Transalpina*. Den militära kampanj som påbörjades 58 f.Kr., och som kom att pågå ända fram till 51 f.Kr. kom att kallas för det galliska kriget. Caesars egen beskrivning av detta krig samlades i en bok med namnet *Kommentarer till det galliska kriget*.²⁹

Caesars armé bestod av sex legioner vid konfliktens början, och hade utökats till tio vid krigets slut.³⁰ Dessa legioners ”effektivitet” har bekräftats av den antika författaren Plutarchos, som skriver i sin bibliografi över Caesar, att uppåt en miljon (!) galler dödades, och att ytterligare en miljon blev slavar.³¹ Eller som Ernst Badian skriver i *The Oxford Classical Dictionary*: "*Requisitions of food and punitive devastations completed human, economic, and ecological disaster probably unequalled until the conquest of the Americas.*"³² Forskningen har också påvisat att ett av de karaktärsdragen hos Caesar är just att han var medveten om krigets psykologi.³³

---

²⁸ Badian 2012.

²⁹ Badian 2012.

³⁰ Goldsworthy 2004.

³¹ Plut.*Caes.* 15.3.

³² Badian 2012.

³³ Lovano 2013, 75-76.

2.1.2. Psykologisk krigsföring under gallerkriget: förekomster

Rent militärt riktade aktioner: militär förmåga/avskräckning

I *Kommentarer till det galliska kriget* har denna studie kunnat hitta totalt 4 fall som kan beskrivas som psykologisk krigsföring genom militär förmåga/avskräckning.³⁴ Med militär förmåga/avskräckning menas här att ena sidan har stärkt den egna militära kapaciteten och sedan spelat på fiendens rädsla för att avskräcka denne, och därför minskar på dennes vilja att fortsätta. Det gemensamma för alla dessa fyra fall är att militären var den mottagande parten, och att det kommunicerade budskapets huvudmotiv var att den egna styrkan är numerärt stor, att den egna styrkan är teknologiskt överlägsen, eller att motståndarssidans styrka inte förtjänar respekt. Allt detta är ett tydligt sätt att hos fienden skapa en viss reaktion, som därefter kan utnyttjas till egen fördel. Ett exempel som belyser metoden går att läsa i *Caes. Gal. 6.29*:

Caesar, after he discovered through the Ubian scouts that the Suevi had retired into their woods, apprehending a scarcity of corn, because, as we have observed above, all the Germans pay very little attention to agriculture, resolved not to proceed any further; but, that he might not altogether relieve the barbarians from the fear of his return, and that he might delay their succors, having led back his army, he breaks down, to the length of 200 feet, the further end of the bridge, which joined the banks of the Ubii, and at the extremity of the bridge raises towers of four stories, and stations a guard of twelve cohorts for the purpose of defending the bridge, and strengthens the place with considerable fortifications.

Det här exemplet visar tydligt på direkt militär avskräckning. Caesar skriver att för att kunna fortsätta härska i närheten av en viss germansk trakt behöver han ha en konstant romersk militär närvaro, något som stressar och skrämmer den germanska stammen. Han ger således order om att stationera trupper och bygga ett militärläger/torn. Detta passar även in i vad forskningen säger om romersk krigsattityd, nämligen att de alltid strävar efter att vara på den initiativtagande sidan.³⁵

---

³⁴ *Caes. Gal.* 4.16, 6.29, 7.53, 7.84.

³⁵ Goldsworthy 2004.

Rent militärt riktade aktioner: underrättelseverksamhet

I *Kommentarer till det galliska kriget* har denna studie kunnat hitta totalt 11 fall som kan beskrivas som psykologisk krigsföring genom underrättelseverksamhet.³⁶ Det som kännetecknar denna metod av psykologisk krigsföring är att militären utnyttjar underrättelseverksamheten till sin fördel antingen för anfall (aktiv) eller som försvar (passiv). Till skillnad från avskräckingsmetoden, som är av mer direkt karaktär (oavsett om det rör sig om taktisk eller strategisk nivå), så är underrättelseverksamheten något som sker i det dolda. Befälet gör en samlad bedömning av de uppgifter som anländer från ett eller flera håll, och fattar beslut, baserat på dessa uppgifter.³⁷ Att ha en effektiv underrättelsetjänst till sin förfogan kan lyfta resultatet avsevärt: på den anfallande nivån kan man lätt föreställa sig den strategiska nyttan av information om terrängen, av uppgifter om vilka av fiendens styrkor är de mest sårbara, vilka styrkor är de minst stridsbenägna, eller uppgifter om vilken del av civilbefolkningen som är mer öppen till samarbete. På den försvarande nivån förstår man vikten av att veta var fienden kan väntas lägga sig i bakhåll, eller vilka olika delar av fiendens styrka som är tänkt att delta i kommande strid. Följande exempel visar hur en av de stridande parterna använder sig av underrättelse, antingen genom direkt utnyttjande av information för att skapa egen fördel, eller genom att leda fienden att fatta felaktiga beslut genom denna kommunikativa kanal:

That day, slight skirmishes of cavalry having taken place near the river, both armies kept in their own positions: the Gauls, because they were awaiting larger forces which had not then arrived; Caesar, [to see] if perchance by pretense of fear he could allure the enemy toward his position, so that he might engage in battle, in front of his camp, on this side of the valley; if he could not accomplish this, that, having inquired about the passes, he might cross the valley and the river with the less hazard. At daybreak the cavalry of the enemy approaches to the camp and joins battle with our horse. Caesar orders the horse to give way purposely, and retreat to the camp: at the same time he orders the camp to be fortified with a higher rampart in all directions, the gates to be barricaded, and in executing these things as much confusion to be shown as possible, and to perform them under the pretense of fear.

38

Man förstår att den romerska underrättelseverksamheten här har gjort sin *target analysis*: de vet att gallerna kan luras/påverkas att anfälla romarna om de kommunicerar rädsla. Således

³⁶ Caes. Gal. 5.50, 5.57, 5.58, 6.7, 6.34, 6.35, 7.18, 7.20, 7.60, 8.8, 8.12.

³⁷ Russell 2013, 474-90.

³⁸ Caes. Gal. 5.50.

låtsas de romerska trupperna att vara skräcksslagna och flyr slaget. Låtsandet förstärker då trupperna kommunicerar förvirring, såsom förorsakad av rädsla. Denna taktiska psykologiska krigsföring lönar sig, då romarna vinner slaget därefter. Detta exempel var dock av mer indirekt karaktär: romarna utnyttjar inte underrättelse till någon aktiv insats, utan leder fienden dit de vill ha honom.

Ett exempel på underrättelseverksamhet av direkt karaktär finns istället i *Caes. Gal. 7.18*:

When the towers had now approached the walls, Caesar ascertained from the captives that Vercingetorix after destroying the forage, had pitched his camp nearer Avaricum, and that he himself with the cavalry and light-armed infantry, who generally fought among the horse, had gone to lay an ambush in that quarter, to which he thought that our troops would come the next day to forage. On learning these facts, he set out from the camp secretly at midnight, and reached the camp of the enemy early in the morning. They having quickly learned the arrival of Caesar by scouts, hid their cars and baggage in the thickest parts of the woods, and drew up all their forces in a lofty and open space: which circumstance being announced, Caesar immediately ordered the baggage to be piled, and the arms to be got ready.

Till skillnad från förra exemplet, så har vi här ett fall av aktiv underrättelseverksamhet: Caesar får veta var fiendens kavalleri, som låg i bakhåll, befinner sig – baserad på fångars avslöjanden. Han sätter igång sina trupper under natten och tar på så sätt initiativet, något som fienden får i efterhand veta.

Brett riktade aktioner: avrättningar

I *Kommentarer till det galliska kriget* har denna studie kunnat hitta totalt 18 fall som kan beskrivas som psykologisk krigsföring genom avrättningar.³⁹ Denna metod är således – tillsammans med utmattningsmetoden – den mest använda i Caesars beskrivning av kriget i Gallien. Metodens påverkan är betydligt mindre subtil än underrättelseverksamheten, av naturliga skäl. Budskapet är en direkt varning till den mottagande sidan: detta är det som väntar på er om ni går emot oss. Metodens brutalitet gör att man blir påverkad på det mest basala planet. Att avrättas är kanske ett slut som är rårare att bära i tankarna än att dö på slagfältet, vid sidan av sina kamrater. Avrättningarna är i Caesars beskrivning nästan alltid riktade mot någon betydelsefull: det kan vara någon hövding/härförare som en av sidorna har lyckats ta levande; det kan vara en hövding som tidigare var lojal mot Caesar och som numera

---

³⁹ *Caes. Gal.* 3.16, 4.14-15, 4.35, 5.7, 5.21, 5.37, 5.45, 5.58, 6.44, 7.3, 7.11, 7.55, 8.19, 8.23, 8.25, 8.29, 8.38, 8.44.

har bytt sida; det kan vara en *agent provocateur* som har orsakat skada i de egna truppernas stridsmoral eller så kan det vara ett/flera sändebud, som avrättas mitt framför ögonen på soldater som är utan möjlighet att ingripa. Denna faktor talar för hur romarna – och deras fiender – såg på vikten av att avrättning som metod för psykologisk krigsföring. Nedan kommer några talande exempel:

By this battle the war with the Veneti and the whole of the sea coast was finished; for both all the youth, and all, too, of more advanced age, in whom there was any discretion or rank, had assembled in that battle; and they had collected in that one place whatever naval forces they had anywhere; and when these were lost, the survivors had no place to retreat to, nor means of defending their towns. They accordingly surrendered themselves and all their possessions to Caesar, on whom Caesar thought that punishment should be inflicted the more severely, in order that for the future the rights of ambassadors might be more carefully respected by barbarians; having, therefore, put to death all their senate, he sold the rest for slaves.⁴⁰

Här har vi ett första exempel av avrättningar i direkt avslutning till kriget. Caesar har precis avslutat en av sina första stora kampanjer, men är missnöjd med gallernas förräderi. Han vill genom sin handling, genom att massavrätta fiendens senat, kommunicera ett budskap. Budskapet är kristallklart: ”antingen underkastar ni (galler) er mig (Caesar) och mina trupper, eller så är detta vad som i slutändan väntar er”. Budskapet kan sägas höra till en på längre sikt verkande kommunikation, utöver den strikt taktiska kortstiktigheten, och inordnas således under strategisk psykologisk krigsföring.

Men nästa exempel är ett klassiskt fall av direkt, taktisk påverkan genom massaker:

Their consternation being made apparent by their noise and tumult, our soldiers, excited by the treachery of the preceding day, rushed into the camp: such of them as could readily get their arms, for a short time withstood our men, and gave battle among their carts and baggage wagons; but the rest of the people, consisting of boys and women (for they had left their country and crossed the Rhine with all their families) began to fly in all directions; in pursuit of whom Caesar sent the cavalry. The Germans when, upon hearing a noise behind them, [they looked and] saw that their families were being slain, throwing away their arms and abandoning their standards, fled out of the camp, and when they had arrived at the confluence of the Meuse and the Rhine, the survivors despairing of further escape, as a great number of their countrymen had been killed, threw themselves into the river and there

---

⁴⁰ Caes. Gal. 3.16.

*perished, overcome by fear, fatigue, and the violence of the stream. Our soldiers, after the alarm of so great a war, for the number of the enemy amounted to 430,000, returned to their camp, all safe to a man, very few being even wounded. Caesar granted those whom he had detained in the camp liberty of departing. They however, dreading revenge and torture from the Gauls, whose lands they had harassed, said that they desired to remain with him. Caesar granted them permission.*⁴¹

Denna passage är en av de absolut rääste som behandlar massavrättningar. Denna gång har våldsamhetsgraden ökat ett snepp. Den första gången var det ”bara” senatens män som avrättades (resten av de besegrade förslavades). Denna gång har romarna en direkt, taktisk användning av massakern: soldaternas familjer avrättas för att skapa en känsla av förtvivlan hos de beväpnade germanska styrkorna. Taktiken lyckas, då dessa lägger ner vapnen och i stora tal hoppar i floden och dör.

Nästa exempel handlar om att skicka ett budskap genom att statuera exempel i fiendens absoluta toppskikt, d.v.s. genom att döda dess hövding/ledare:

Having learned this fact, Caesar, because he had conferred so much honor upon the Aeduan state, determined that Dumnorix should be restrained and deterred by whatever means he could; and that, because he perceived his insane designs to be proceeding further and further, care should be taken lest he might be able to injure him and the commonwealth. Therefore, having stayed about twenty-five days in that place, because the north wind, which usually blows a great part of every season, prevented the voyage, he exerted himself to keep Dumnorix in his allegiance [and] nevertheless learn all his measures: having at length met with favorable weather, he orders the foot soldiers and the horse to embark in the ships. But, while the minds of all were occupied, Dumnorix began to take his departure from the camp homeward with the cavalry of the Aedui, Caesar being ignorant of it. Caesar, on this matter being reported to him, ceasing from his expedition and deferring all other affairs, sends a great part of the cavalry to pursue him, and commands that he be brought back; he orders that if he use violence and do not submit, that he be slain; considering that Dumnorix would do nothing as a rational man while he himself was absent, since he had disregarded his command even when present. He, however, when recalled, began to resist and defend himself with his hand, and implore the support of his people, often exclaiming that "he was free and the subject of a free

---

⁴¹ Caes. Gal. 4.14-15.

*state." They surround and kill the man as they had been commanded; but the Aeduan horsemen all return to Caesar.*⁴²

Här är ett fall där en av de galliska stammarna som tidigare varit vänner/allierade till Caesar plötsligt bestämmer sig för att förråda romarna. Man förstår vad konsekvenserna av att tillåta ett sådant beteende kunde bli, reagerar inte Caesar snabbt på detta, kan detta ses som möjlig praxis för andra allierade hövdingar, som i framtiden kan tänka sig byta fot i lojalitetsfrågan. Caesar förstår att han måste kommunicera att ett sådant beteende är synonymt med döden, och alltså psykologiskt motverka alla tänkbara förräderier genom att "taxera" det till med det högsta priset: livet.

Caesar verkar tycka att avrättningen av fiendens ledare bär på stor kommunikativ kraft. Här är ett till fall där denna metod används:

*Having devastated the country in such a manner, Caesar leads back his army with the loss of two cohorts to Durocortorum of the Remi, and, having summoned a council of Gaul to assemble at that place, he resolved to hold an investigation respecting the conspiracy of the Senones and Carnutes, and having pronounced a most severe sentence upon Acco, who had been the contriver of that plot, he punished him after the custom of our ancestors. Some fearing a trial, fled.*⁴³

Acco, ledaren bakom ett förräderi gentemot Caesar, avrättas. Budskapet är återigen densamma: "ni som har ingått en allians med romarna, förädder ni oss, så är detta vad som väntar".

Sista exempel på avrättningen av förrädiska hövdingar:

When he came to the Carnutes, in whose state he has in a former commentary mentioned that the war first broke out; observing, that from a consciousness of their guilt, they seemed to be in the greatest terror: to relieve the state the sooner from its fear, he demanded that Guturvatus, the promoter of that treason, and the instigator of that rebellion, should be delivered up to punishment. And though the latter did not dare to trust his life even to his own countrymen, yet such diligent search was made by them all, that he was soon brought to our camp. Caesar was forced to punish him, by the clamors of the soldiers, contrary to his natural humanity, for they

---

⁴² Caes. Gal. 5.7.

⁴³ Caes. Gal. 6.44.

*alleged that all the dangers and losses incurred in that war, ought to be imputed to Guturvatus. Accordingly, he was whipped to death, and his head cut off.*⁴⁴

Hövdingen Guturvatus, som anses vara ledaren bakom ett av de uppror som avlöser varandra i Caesars verk, torteras först och avrättas sedan. Notera Caesars försök att framstå som mer human är sina soldater, men att i slutändan så är det ändå han som godkänner hela detta makabra spektakel.

Men lika stor skonlöshet visas också av gallerna, enligt *Kommentarerna*:

*In proportion as the attack became daily more formidable and violent, and particularly, because, as a great number of the soldiers were exhausted with wounds, the matter had come to a small number of defenders, more frequent letters and messages were sent to Caesar; a part of which messengers were taken and tortured to death in the sight of our soldiers.*⁴⁵

Detta exempel utspelar sig under en kampanj där gallerna är de som har övertaget. Romarna är belägrade i sitt fort; läget är allt mer desperat för dem, eftersom många redan är döda, och de som fortfarande tar stånd är till stor del svårt skadade. Caesar och hans trupper befinner sig någon annanstans (i närheten, tycks det). Det är under dessa omständigheter som de belägrade romarna sänder iväg budbärare till Caesar, där det akuta nödläget förmedlas. Man vill såklart ha förstärkning. De belägrande gallerna fångar upp flera av de romerska budbärarna och avrättar dem inför ögonen på sina kamrater. Syftet är att demoralisera romarna än mer, och är inget annat än en uppmaning till romarna att erkänna sig besegrade.

Ett annat exempel berättar också hur avrättning används av gallerna mot romare:

When the appointed day came, the Carnutes, under the command of Cotuatus and Conetodunus, desperate men, meet together at Genabum, and slay the Roman citizens who had settled there for the purpose of trading (among the rest, Caius Fusius Cita, a distinguished Roman knight, who by Caesar's orders had presided over the provision department), and plunder their property. The report is quickly spread among all the states of Gaul; for, whenever a more important and remarkable event takes place, they transmit the intelligence through their lands and districts by a shout; the others take it up in succession, and pass it to their neighbors, as happened on this occasion; for the things which were done at

---

⁴⁴ Caes. Gal. 8.38.

⁴⁵ Caes. Gal. 5.45.

*Genabum at sunrise, were heard in the territories of the Arverni before the end of the first watch, which is an extent of more than a hundred and sixty miles.*⁴⁶

Det sista exemplet handlar om en avrättning som inte syftar till påverkan på slagfältet, som i tidigare fall. Det som är viktigt att notera är att fallet är taget ur sjunde boken i *Kommentarerna*, vilken presenterar Caesars nästista kampanjår i Gallien. Gallerna har efter åratals krig inte lyckats göra sig av med romarna. Även under den enorma sammanslutningen bakom Vercingetorix lyckas inte gallerna bryta det romerska militära övertaget, och läget andas desperation. Här tas romerska civila handelsmän som befinner sig i galliska byar som legitima måltavlor för avrättning. Budskapet gör gällande att fienden inte längre är bara den romerska soldaten, utan romare som sådana. Kriget byter mot en alltmer ”totalt krig”-karaktär.

Brett riktade aktioner: utmattning (plundring, förstörelse, blockad, den brända-jordens taktik)

I *Kommentarer till det galliska kriget* har denna studie kunnat hitta totalt 19 fall som kan beskrivas som psykologisk krigsföring genom utmattning.⁴⁷ Tillsammans med avrättningar, står utmattningen för nästan lika många fall. Att utmatta fienden är en metod som generellt kan sägas utspelas med ett längre tidsperspektiv än exempelvis hög militär förmåga eller avrättningar. Genom att plundra och förstöra fiendens egna planhalva skickar man – förutom den egna direkta, uppenbara ekonomiska vinsten – ett budskap till fienden om att man kontrollerar dennes ekonomiska resurser, som var tänkta att vara till dennes gagn framöver. Den försvarande sidan förstår att man förr eller senare kommer att lida av brist som inte kommer att drabba på samma sätt. På det kulturella planet skickar den anfallande sidan ett budskap om total avsaknad av respekt för den försvarande sidans seder och vanor. Detta kan naturligtvis skapa motsatt effekt: det kan skapa en mer sammansvetsad gemenskap och kampvilja, men troligare är att detta bara stärker de inre motsättningarna i den försvarande befolkningen, där dess mest pessimistiska del ser detta totala avsaknandet av respekt till sina tempel och sina hem som en bekräftelse till att man ligger till hos sina gudar. Dessa inre motsättningar kan därefter utnyttjas till den anfallande sidans fördel. Samma logik, brist på basala förnödenheter, används även av den försvarande sidan, på sin egna planhalva, mot den anfallande sidan, med samma långsiktiga verkan. Dessa metoder används flitligt i Caesars

---

⁴⁶ Caes. Gal. 7.3.

⁴⁷ Caes. Gal. 4.19, 4.35, 4.38, 5.19, 6.3, 6.6, 6.10, 6.43, 7.8, 7.14, 7.15, 7.16, 7.17, 7.55, 7.64, 8.24, 8.40, 8.41, 8.43,

beskrivning av kriget i Gallien. Av förklarliga skäl är den brända jordens taktik bara använd i en riktning – den försvarande. Man förstör så mycket man kan av eget territorium så att den anfallande sidan skall försvagas. I det följande kommer ett antal representativa exempel. I det första är Caesars trupper försvarare av galliskt territorium för att hindra en germansk invasion. Här utspelas ett klassiskt fall av romersk psykologisk krigsföring genom utmattning, kombinerad med allmänt romerskt initiativtagande. Vissa germanska stammar har ställt till med problem och invaderat Gallien. Caesar vill visa germanerna att de bör frukta. Han bygger en bro över Rhen i en hittills okänd snabb takt. Därefter plundrar han germanernas landsbygd, något som både visar att romarna är inte att militärt leka med, men även psykiskt påverkar den civila befolkningen, genom åsamkad brist på basala förnödenheter som mat och drycka:

Caesar, having remained in their territories a few days, and burned all their villages and houses, and cut down their corn, proceeded into the territories of the Ubii; and having promised them his assistance, if they were ever harassed by the Suevi, he learned from them these particulars: that the Suevi, after they had by means of their scouts found that the bridge was being built, had called a council, according to their custom, and sent orders to all parts of their state to remove from the towns and convey their children, wives, and all their possessions into the woods, and that all who could bear arms should assemble in one place; that the place thus chosen was nearly the centre of those regions which the Suevi possessed; that in this spot they had resolved to await the arrival of the Romans, and give them battle there. When Caesar discovered this, having already accomplished all these things on account of which he had resolved to lead his army over, namely, to strike fear into the Germans, take vengeance on the Sigambri, and free the Ubii from the invasion of the Suevi, having spent altogether eighteen days beyond the Rhine, and thinking he had advanced far enough to serve both honor and interest, he returned into Gaul, and cut down the bridge.⁴⁸

En annan form av psykologisk påverkan var att genom blockad förhindra fiender från att ha tillgång till basala förnödenheter:

Having arrived at Uxellodunum, contrary to the general expectation, and perceiving that the town was surrounded by the works, and that the enemy had no possible means of retiring from the assault, and being likewise informed by the deserters that the townsmen had abundance of corn, he endeavoured to prevent their getting water. A river divided the valley below, which almost surrounded the steep craggy mountain on which Uxellodunum was built. The nature of the ground prevented his turning the current: for it ran so low down at the foot of the mountain, that no drains

---

⁴⁸ Caes. Gal. 4.19.

could be sunk deep enough to draw it off in any direction. But the descent to it was so difficult, that if we made opposition, the besieged could neither come to the river nor retire up the precipice without hazard of their lives. Caesar perceiving the difficulty, disposed archers and slingers, and in some places, opposite to the easiest descents, placed engines, and attempted to hinder the townsmen from getting water at the river, which obliged them afterward to go all to one place to procure water. A mound sixty feet high was raised; on it was erected a turret of ten stories, not with the intention that it should be on a level with the wall (for that could not be effected by any works), but to rise above the top of the spring. When our engines began to play from it upon the paths that led to the fountain, and the townsmen could not go for water without danger, not only the cattle designed for food and the working cattle, but a great number of men also died of thirst.⁴⁹

Här är verkan både kort- och långsiktig, då Caesar vill att befolkningen i den belägrade staden ska ge upp pga hunger och törst. Resultatet är en klar seger för Caesar. När staden ger upp, har många redan dött.

Brett riktade aktioner: kommunikation via diplomati

I *Kommentarer till det galliska kriget* har denna studie kunnat hitta totalt 3 fall som kan beskrivas som psykologisk krigsföring genom diplomati.⁵⁰ Det som kännetecknar denna metod är att man sänder ett hotfullt budskap genom en ”officiel” kanal. Denna kanal kan vara en ambassadör eller budbärare av lägre rang. Fördelen med denna typen av kommunikation kan tänkas vara att den riktas till en mottagare med större befogenheter gentemot sitt folk och sina trupper. Avsändaren vill påverka mottagarens förnuft: ”tänk på ditt folk – de kan komma att skadas stort”. Budbäraren (kanalen) utnyttjas således utifrån den riktande sidans intresse. Följande exempel visar på denna metod, och hur den kan användas till sin fördel:

But Caesar, having summoned to him the principal persons of each state, in one case by alarming them, since he declared that he knew what was going on, and in another case by encouraging them, retained a great part of Gaul in its allegiance .⁵¹

Detta fall visar på ett klassiskt psykologiskt trick som görs för att destabilisera mottagaren. Avsändaren, som vet att något inte är helt som det ska, säger att han vet vad den andra sidan håller på med. Denna ”bluff”, i kombination med det latent budskapet (”de andra som har

---

⁴⁹ Caes. Gal. 8.40-41.

⁵⁰ Caes. Gal. 5.54, 8.3, 8.49.

⁵¹ Caes. Gal. 5.54.

förrätt mig har dödat”) är tänkt att skapa rädsla hos mottagaren, och förhoppningsvis att sätta denne tillbaka på rätt spår igen.

2.1.3. Psykologisk krigsföring under gallerkriget: resultat

Caesars verk är indelat i 8 böcker. Varje bok motsvarar ett av de åtta år denna militära kampanj varade. Av dessa totalt åtta böcker, kunde 55 beskrivningar identifieras, där psykologisk krigsföring har använts utav någon av krigets parter.

Tabell 1 visar alla de kapitel där psykologisk krigsföring omnämns. Viktigt att påpeka här är att några kapitel innehåller flera fall av psykologisk krigsföring, därav diskrepansen mellan antalet kapitel och antalet fall.

KAPITEL		
Caes.Gal. 3.16	Caes.Gal. 6.7	Caes.Gal. 7.55
Caes.Gal. 4.14-15	Caes.Gal. 6.10	Caes.Gal. 7.60
Caes.Gal. 4.16	Caes.Gal. 6.29	Caes.Gal. 7.64
Caes.Gal. 4.19	Caes.Gal. 6.34	Caes.Gal. 7.84
Caes.Gal. 4.35	Caes.Gal. 6.35	Caes.Gal. 8.3
Caes.Gal. 4.38	Caes.Gal. 6.43	Caes.Gal. 8.8
Caes.Gal. 5.7	Caes.Gal. 6.44	Caes.Gal. 8.12
Caes.Gal. 5.19	Caes.Gal. 7.3	Caes.Gal. 8.19
Caes.Gal. 5.21	Caes.Gal. 7.11	Caes.Gal. 8.23
Caes.Gal. 5.37	Caes.Gal. 7.14	Caes.Gal. 8.24
Caes.Gal. 5.45	Caes.Gal. 7.15	Caes.Gal. 8.25
Caes.Gal. 5.50	Caes.Gal. 7.16	Caes.Gal. 8.29
Caes.Gal. 5.54	Caes.Gal. 7.17	Caes.Gal. 8.38
Caes.Gal. 5.57	Caes.Gal. 7.18	Caes.Gal. 8.40-41
Caes.Gal. 5.58	Caes.Gal. 7.20	Caes.Gal. 8.43
Caes.Gal. 6.3	Caes.Gal. 7.20	Caes.Gal. 8.44
Caes.Gal. 6.6	Caes.Gal. 7.53	Caes.Gal. 8.49

Tabell 1: psykologisk krigsföring i Kommentarer till det galliska kriget - framställning

Tabell 2 visar på hur de olika kategorierna av psykologisk krigsföring fördelar sig över kapitlen i *Kommentarerna*. Det finns således tre kategorier som urskiljer sig markant: utmattning- och avrättning står för ca en tredjedel av det totala antalet fall. Underrättelseverksamhet står för 20 %. Övriga två metoder är betydligt ovanligare.

Beskrivning	Antal	Andel
Rent militärt	4	7,20%
Underrättelseverksamhet	11	20%
Utmattning	19	34,50%
Avrättning	18	32,70%
Diplomatisk kommunikation	3	5,40%
Totalt	55	100%

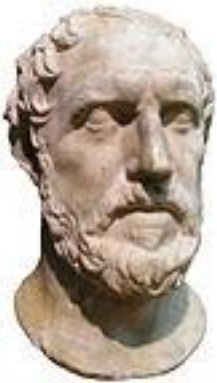
Tabell 2: kategorisk utdelning i Kommentarer till det galliska kriget

2.2. *Historien över det Peloponnesiska kriget*

2.2.1. Thukydides: basfakta

Thukydides, atenskt militärbefäl och författare, föddes någonstans mellan 460-455 f.Kr. och var kring 30-år gammal när han började skriva *Historien över det peloponnesiska kriget*. Han dog någonstans kring 400 f.Kr. Thukydides smittades av och överlevde pesten som härjade i

Aten under krigets första år. Som atensk general misslyckades han att hålla staden Amphipolis mot spartanerna (424 f.Kr.) och förvisades därefter från Aten. Han återkom dit 20 år senare (404 f.Kr.) och dog där, några år senare.

← Bild 2: Byst av Thukydides. Royal Ontario Museum, Toronto.

Historien över det peloponnesiska kriget kännetecknas av en blandning av sakliga beskrivningar av militära kampanjer, tal av olika slag, och en hel del referat av olika överenskommelser mellan olika parter. Det peloponnesiska

kriget är en samlingsbeteckning på olika militära kampanjer under 400-talet f.Kr. Dessa har haft två stora aktörer: å ena sidan atenarna – med sina allierade i det deliska sjöförbundet – å andra sidan spartanerna – med sina allierade i det peloponnesiska förbundet.⁵² En första konfrontation under perioden 460-446 f.Kr. är dock orelevant för denna uppsats.⁵³ Perioden som avhandlas är den mellan 431-411 f. Kr, som inramas av Thukydides verk. Krigets sju sista år, som inte ryms i Thukydides verk, berättas i Xenophons *Hellenica*.⁵⁴

Kriget kan indelas i ett antal perioder. De första tio åren, 431-422 f.Kr., kallas det arkidamiska kriget. Det avslutades med att ett fredsavtal slöts mellan Aten och Sparta. Freden mellan 422-415 är en intervallperiod, som följs av krigets tredje period, 415-413 f.Kr., som inleddes då atenarna startade ett krig på Sicilien, som slutade katastrofalt för dem. Sista perioden, 413-404 f.Kr., är en återupptrappning av kriget mellan de två huvudparterna (även perserna är med i bilden i denna period). Kriget avslutas med ett tungt nederlag för atenarna.⁵⁵

---

⁵² Hornblower 2012.

⁵³ Lazenby 2004.

⁵⁴ Tuplin 2012.

⁵⁵ Hornblower 2012; Lazenby 2004.

2.2.2. Psykologisk krigsföring under det peloponnesiska kriget: förekomster

Rent militärt riktade aktioner: militär förmåga/avskräckning

I *Historien över det peloponnesiska kriget* har denna studie kunnat hitta totalt 5 fall som kan beskrivas som psykologisk krigsföring genom uppvisning av militär förmåga/avskräckning.⁵⁶ Mekanismerna bakom denna metod är desamma som i Caesars *Kommentarer*. Ena sidans militär är budskapets avsändare, och andra sidans militär mottagaren. Budskapet rör på antingen krigsföringens taktiska eller strategiska plan. Följande exempel beskriver ett klassiskt fall av rent militär strategisk avskräckning, av spartanerna riktad mot den atenska militären. Den spartanska generalen Brasidas, som är underbemannad i jämförelse med atenarna, vill skrämma atenarna genom att lura dem – lurandet handlar om att få atenarna att tro att spartanerna är betydligt fler än vad som faktiskt är fallet. Detta påminner om Linebargers exempel taget ur bibeln (Gideon och midianerna):

[2] He did not venture to go out in regular order against the Athenians: he mistrusted his strength, and thought it inadequate to the attempt; not in numbers—these were not so unequal—but in quality, the flower of the Athenian army being in the field, with the best of the Lemnians and Imbrians. He therefore prepared to assail them by stratagem. [3] By showing the enemy the number of his troops, and the shifts which he had been put to to arm them, he thought that he should have less chance of beating him than by not letting him have a sight of them, and thus learn how good a right he had to despise them.⁵⁷

Rent militärt riktade aktioner: underrättelseverksamhet

I *Historien över det peloponnesiska kriget* har denna studie kunnat hitta totalt 3 fall som kan beskrivas som psykologisk krigsföring genom underrättelseverksamhet.⁵⁸ Metoden omnämns betydligt mer sparsamt i Thukydidens verk än i Caesars, men mekanismen är densamma. Följande exempel visar hur spridningen av falska uppgifter till fienden utnyttjas av den anfallande sidan:

[1]..... In pursuance of their idea, the generals imagined the following stratagem. [2] They sent to Syracuse a man devoted to them, and by the Syracusan generals thought to be no less in their interest; he was a native of Catana, and said he came from persons in that place, whose names the Syracusan generals were acquainted

⁵⁶ Thuc. 3.85, 3.103, 5.8, 5.56, 7.27.

⁵⁷ Thuc. 5.8.2-3.

⁵⁸ Thuc. 3.112, 6.64, 8.98.

with, and whom they knew to be among the members of their party still left in the city. [3] He told them that the Athenians passed the night in the town, at some distance from their arms, and that if the Syracusans would name a day and come with all their people at daybreak to attack the armament, they, their friends, would close the gates upon the troops in the city, and set fire to the vessels, while the Syracusans would easily take the camp by an attack upon the stockade. In this they would be aided by many of the Catanians, who were already prepared to act, and from whom he himself came.⁵⁹

Detta exempel visar tydligt på spridning av falska uppgifter/rykten i syftet att lura fienden. Den beräknade vinsten går ut på att leda fienden till misstag, för att därefter utnyttja läget till sin fördel. Mekanismen är densamma som det passiva exemplet hos Caesar, där kavalleriet ska låtsas vara rädda, dra till sig fienden som "luktar blod" och går i fällan, allt efter eget val. Denna underrättelseverksamhet är dock av strategisk karaktär, då den planeras utanför slagfältet och är tänkt att äga rum under kommande dagarna.

Brett riktade aktioner: avrättningar

I *Historien över det peloponnesiska kriget* har denna studie kunnat hitta totalt 15 fall som kan beskrivas som psykologisk krigsföring genom avrättningar.⁶⁰ Mekanismen är här den samma som i Caesars *Kommentarer*: fienden ska påverkas genom hot om döden. Det som däremot skiljer sig stort i Thukydides beskrivning är att den stora majoriteten av de refererade fallen riktar sig mot avrättningen av vanliga krigsfångar (soldater). Avrättning av ledare (generaler, civila med politisk maktposition, budbärare) förekommer endast få gånger. I Caesars *Kommentarer* är fördelningen betydligt jämnare, vilket kan tyda på en annorlunda ideologisk bakgrund till avrättningarna. Följande exempel lyfter fram avrättningen som metod hos Thukydides:

[1] After the engagement the Corcyraeans set up a trophy on Leukimme, a headland of Corcyra, and slew all their captives except the Corinthians, whom they kept as prisoners of war. [2] Defeated at sea, the Corinthians and their allies repaired home, and left the Corcyraeans masters of all the sea about those parts. Sailing to Leucas, a Corinthian colony, they ravaged their territory, and burnt Cyllene, the harbor of the Eleans, because they had furnished ships and money to Corinth.⁶¹

---

⁵⁹ Thuc. 6.64.1-3.

⁶⁰ Thuc. 1.30, 1.110, 2.5, 2.67, 3.32, 3.36, 3.50, 3.68, 4.47, 4.48, 4.57, 4.74, 5.32, 5.83, 5.116.

⁶¹ Thuc. 1.30.1-2.

Det gäller alltså ett klassiskt exempel av avrättning av fångar. Det faktum att bara en viss kategori av fångar avrättas, men inte alla (baserad på ”nationalitet”) visar tydligt på att avrättningarna är (politiskt) planerade, och alltså inte är en ren spontan aktion.

Ett annat fall, som gav mer intryck av impulsivitet, hämtas från den spartanska generalen Alcias sida:

[1] Accordingly he put out from Embatum and proceeded along shore; and touching at the Teian town, Myonnesus, there butchered most of the prisoners that he had taken on his passage. [2] Upon his coming to anchor at Ephesus, envoys came to him from the Samians at Anaia, and told him that he was not going the right way to free Hellas in massacring men who had never raised a hand against him, and who were not enemies of his, but allies of Athens against their will, and that if he did not stop he would turn many more friends into enemies than enemies into friends.⁶²

Fortsättningsvis belyser texten dock att motivet bakom avrättningarna var att spartanerna avrättade fångar som var allierade med Aten, även sådana som var allierade mot sin vilja. Med andra ord är budskapet detsamma här som vid andra avrättningar: ”tänk till om vad det innebär att vara allierade med våra fiender”.

Ytterligare ett fall av avrättning av fångar gäller en ”nation”, denna gång plataeanerna, som massavrättas av spartanerna pga av en lokal konflikt med thebanerna:

[1] Such were the words of the Thebans. The Lacedaemonian judges decided that the question, whether they had received any service from the Plataeans in the war, was a fair one for them to put; as they had always invited them to be neutral, agreeably to the original covenant of Pausanias after the defeat of the Mede, and had again definitely offered them the same conditions before the blockade. This offer having been refused, they were now, they conceived, by the loyalty of their intention released from their covenant; and having, as they considered, suffered evil at the hands of the Plataeans, they brought them in again one by one and asked each of them the same question, that is to say, whether they had done the Lacedaemonians and allies any service in the war; and upon their saying that they had not, took them out and slew them all without exception. [2] The number of Plataeans thus massacred was not less than two hundred, with twenty-five Athenians who had shared in the siege. The women were taken as slaves.⁶³

---

⁶² Thuc. 3.32.1-2.

⁶³ Thuc. 3.68.1-2.

En annan massavrättning sker också under politiska företecken. I Corcyra pågick fraktionsstrider som avslutas med en orgie i blod:

*[1] As many as sixty men were taken out and killed in this way without the knowledge of their friends in the building, who fancied they were merely being moved from one prison to another. At last, however, some one opened their eyes to the truth, upon which they called upon the Athenians to kill them themselves, if such was their pleasure, and refused any longer to go out of the building, and said they would do all they could to prevent any one coming in. [2] The Corcyraeans, not liking themselves to force a passage by the doors, got up on the top of the building, and breaking through the roof, threw down the tiles and let fly arrows at them, from which the prisoners sheltered themselves as well as they could. [3] Most of their number, meanwhile, were engaged in dispatching themselves by thrusting into their throats the arrows shot by the enemy, and hanging themselves with the cords taken from some beds, that happened to be there, and with strips made from their clothing; adopting, in short, every possible means of self-destruction, and also falling victims to the missiles of their enemies on the roof. Night came on while these horrors were enacting, and most of it had passed before they were concluded. [4] When it was day the Corcyraeans threw them in layers upon wagons and carried them out of the city. All the women taken in the stronghold were sold as slaves. [5] In this way the Corcyraeans of the mountain were destroyed by the commons; and so after terrible excesses the party strife came to an end, at least as far as the period of this war is concerned, for of one party there was practically nothing left.*⁶⁴

Denna råa beskrivning av massavrättningar och självmord bör placeras i sitt sammanhang: konflikten i staden Corcyra är en proxykonflikt. Stadens invånare avskyr korinterna trots att Corcyra var en korintisk koloni. Staden Korint har under krigets gång allierat sig med spartanerna. I staden fanns det en populistisk falang – ideologiskt dragna till demokrati, och därav till atenarna – samt en oligarki, ideologiskt nära spartanerna. Massavrättningarna, som avslutas med seger för populisterna, är ett fall av budskapsförmedling ”by proxy”: ”så här gör populistiska falanger som allierar sig med oligarker allierade (det vill säga till Sparta)”.

---

⁶⁴ Thuc. 4.48.1-4.

Brett riktade aktioner: utmattning (plundring, förstörelse, blockad, den brända-jordens taktik)

I *Historien över det peloponnesiska kriget* har denna studie kunnat hitta totalt 76 fall som kan beskrivas som psykologisk krigsföring genom utmattning.⁶⁵ Denna enorma mängd sätter kanske fingret på vari låg grekernas absolut största försök till psykologisk påverkan på sina fiender i antiken. Notera att fallen fördelar sig ganska jämt över Thukydidens verk, till skillnad från Caesars. Plundring, förstörelse av landsbygden med följande påverkan på försvararens förnödenheter och blockad tycks vara en regelbunden del av den grekiska krigsföringen.

Följande kommer några exempel:

*[2] As the ships coasted along shore they ravaged the seaboard of Laconia; [3] after which Asopius sent most of the fleet home, and himself went on with twelve vessels to Naupactus, and after-wards raising the whole Acarnanian population made an expedition against Oeniadae, the fleet sailing along the Achelous, while the army laid waste the country.*⁶⁶

Exemplet ovan innehåller två fall av samma typ av utmattning.

Följande exempel innehåller tre fall av utmattning via plundring och förstörelse av landsbygden:

*[2] Here the Athenians landed and laid waste the country, and after an unsuccessful attack upon a fort of the Syracusans, went on with the fleet and army to the river Terias, and advancing inland laid waste the plain and set fire to the corn; and after killing some of a small Syracusan party which they encountered, and setting up a trophy, went back again to their ships. [3] They now sailed to Catana and took in provisions there, and going with their whole force against Centoripa, a town of the Sicels, acquired it by capitulation, and departed, after also burning the corn of the Inessaens and Hycleans.*⁶⁷

Av speciellt intresse är beskrivningen av den spartanske generalen Archidamus val att slå läger i den athenska demen Acharnae medan han belägrade Aten. Här har vi Thukydidens förklaring till hur denna form av aktion påverkar psyket:

---

⁶⁵ Thuc. 1.26, 1.64, 1.65, 1.82, 2.12, 2.19, 2.23, 2.25, 2.26, 2.31, 2.47, 2.55, 2.56, 2.57, 2.66, 2.78, 2.79, 2.80, 2.85, 3.1, 3.6, 3.7, 3.16, 3.17, 3.18, 3.26, 3.79, 3.80, 3.85, 3.86, 3.88, 3.91 (2x), 3.94 (2x), 3.102, 4.1, 4.2, 4.25, 4.39, 4.45, 5.54, 4.56, 4.57, 4.128, 4.130 (2x), 5.4, 5.31, 5.33, 5.54, 5.55, 5.64, 5.83, 5.84, 5.114, 5.115, 6.7 (3x), 6.52, 6.94 (3x), 6.105 (3x), 7.9, 7.19, 7.26 (2x), 7.42, 8.14, 8.28, 8.31.

⁶⁶ Thuc. 3.7.2-3.

⁶⁷ Thuc. 6.94.2-3.

[1] *The reason why Archidamus remained in order of battle at Acharnae during this incursion, instead of descending into the plain, is said to have been this. [2] He hoped that the Athenians might possibly be tempted by the multitude of their youth and the unprecedented efficiency of their service to come out to battle and attempt to stop the devastation of their lands. [3] Accordingly, as they had not met him at Eleusis or the Thriasian plain, he tried if they could be provoked to a sally by the spectacle of a camp at Acharnae. [4] He thought the place itself a good position for encamping; and it seemed likely that such an important part of the state as the three thousand heavy infantry of the Acharnians would refuse to submit to the ruin of their property, and would force a battle on the rest of the citizens. On the other hand, should the Athenians not take the field during this incursion, he could then fearlessly ravage the plain in future invasions, and extend his advance up to the very walls of Athens. After the Acharnians had lost their own property they would be less willing to risk themselves for that of their neighbors; and so there would be division in the Athenian counsels.*⁶⁸

Det framstår glasklart hos Thukydides varför denna metod är så effektiv. Den verkar på flera fronter samtidigt: på det taktiska planet provoceras männen inne i det belägrade Aten att agera impulsivt – något som kan utnyttjas av den initiativtagande sidan. Den riktar dessutom ett budskap till de belägrade: ”vi kontrollerar er med ett läger på ert territorium”. Slutligen, som i detta fall, så påverkar brist på förnödenheter och plundring av en del av territoriet den del av den athenska hären som var hemmahörande från det området. Att inte försvara Acharnae var att be om interna motsättningar. Dessa faktorer påverkar kampviljan: vem vill riskera sig själv för någon annan? Dessa interna motsättningar kan ge positivt utdelning åt den initiativtagande sidan.

En annan typ av krigsföring, som kategoriserats under ”utmattning” är blockaden:

[1] *The same summer, about the same time that the Athenians were detained at Melos, their fellow-citizens in the thirty ships cruising round Peloponnese, after cutting off some guards in an ambush at Ellomenus in Leucadia, subsequently went against Leucas itself with a large armament, having been reinforced by the whole levy of the Acarnanians except Oeniadae, and by the Zacynthians and Cephallenians and fifteen ships from Corcyra. [2] While the Leucadians witnessed the devastation of their land, without and within the isthmus upon which the town of Leucas and the temple of Apollo stand, without making any movement on account of the overwhelming numbers of the enemy, the Acarnanians urged Demosthenes, the Athenian general, to build a wall so as to cut off the town from the continent, a*

---

⁶⁸ Thuc. 2.20.

*measure which they were convinced would secure its capture and rid them once and for all of a most troublesome enemy.*⁶⁹

Detta exempel innehåller en blandning av plundring/massförstörelse med blockad. Blockaden är ett sätt att avskärma staden från dess omgivning, och därav från de basala förnödenheterna mat, dryck osv. Budskapet riktas således till både militären- såväl som den civila befolkningen, och kan leda till inre splittringar, som kan därefter politiskt/militärt utnyttjas av den belägrande sidan.

Följande exempel är mycket representativt för användningen av blockad som metod i Thukydidens verk, där den förekommer mycket ofta:

*[1] At the close of the same summer the Athenian general Euetion marched in concert with Perdikkas with a large body of Thracians against Amphipolis, and failing to take it brought some galleys round into the Strymon, and blockaded the town from the river, having his base at Himeraeum.*⁷⁰

Brett riktade aktioner: kommunikation via diplomati

I Thukydidens verk *Historien över det peloponnesiska kriget* har inte denna studie kunnat hitta direkta fall av psykologisk krigsföring över officiella kanaler. Självklart finns det kommunikation genom budbärare av olika slag, men inget direkt fall av psykologisk krigsföring därigenom.

---

⁶⁹ Thuc. 3.94.

⁷⁰ Thuc. 7.9.1.

2.2.3. Psykologisk krigsföring under det peloponnesiska kriget: resultat

Historien över det peloponnesiska kriget är, liksom *Kommentarer till det galliska kriget*, sammanfattad i åtta böcker. Den stora skillnaden ligger nog i att hos Caesar motsvarar en bok ett år, medan vi hos Thukydides har tjugo års krigsföring: 431-411 f.Kr. Denna diskrepans framgår tydligt både i verkets omfång, och i antalet fall av psykologisk krigsföring.

KAPITEL				
Thuc. 1.26	Thuc. 2.67	Thuc. 3.85	Thuc. 4.56	Thuc. 5.114
Thuc. 1.30	Thuc. 2.78	Thuc. 3.85	Thuc. 4.57	Thuc. 5.115
Thuc. 1.64	Thuc. 2.79	Thuc. 3.86	Thuc. 4.57	Thuc. 5.116
Thuc. 1.65	Thuc. 2.80	Thuc. 3.88	Thuc. 4.74	Thuc. 6.7
Thuc. 1.82	Thuc. 2.85	Thuc. 3.91	Thuc. 4.128	Thuc. 6.52
Thuc. 1.110	Thuc. 3.1	Thuc. 3.94	Thuc. 4.130	Thuc. 6.64
Thuc. 2.5	Thuc. 3.6	Thuc. 3.94	Thuc. 5.4	Thuc. 6.94
Thuc. 2.12	Thuc. 3.7	Thuc. 3.102	Thuc. 5.8	Thuc. 6.105
Thuc. 2.19	Thuc. 3.16	Thuc. 3.103	Thuc. 5.31	Thuc. 7.9
Thuc. 2.23	Thuc. 3.17	Thuc. 3.112	Thuc. 5.32	Thuc. 7.19
Thuc. 2.25	Thuc. 3.18	Thuc. 4.1	Thuc. 5.33	Thuc. 7.26
Thuc. 2.26	Thuc. 3.26	Thuc. 4.2	Thuc. 5.54	Thuc. 7.27
Thuc. 2.31	Thuc. 3.32	Thuc. 4.25	Thuc. 5.55	Thuc. 7.42
Thuc. 2.47	Thuc. 3.36	Thuc. 4.39	Thuc. 5.56	Thuc. 8.14
Thuc. 2.55	Thuc. 3.50	Thuc. 4.45	Thuc. 5.64	Thuc. 8.28
Thuc. 2.56	Thuc. 3.68	Thuc. 4.47	Thuc. 5.83	Thuc. 8.31
Thuc. 2.57	Thuc. 3.79	Thuc. 4.48	Thuc. 5.83	Thuc. 8.98
Thuc. 2.66	Thuc. 3.80	Thuc. 4.54	Thuc. 5.84	

Tabell 3: Psykologisk krigsföring i *Historien över det peloponnesiska kriget* – framställning

Såsom *tabell 3* visar, så innehåller *Historien över det peloponnesiska kriget* ett total av 99 fall av psykologisk krigsföring. Flera av kapitlen i tabellen innehåller mer än ett fall, därav diskrepansen mellan antalet angivna kapitel och antalet fall. *Tabell 4* visar på hur de olika kategorierna fördelar sig över *Historien över det peloponnesiska kriget*.

Beskrivning	Antal	Andel
Rent militärt	5	ca 5%
Underrättelseverksamhet	3	ca 3%
Utmattning	76	ca 76%
Avrättning	15	ca 15%
Diplomatisk kommunikation	0	0%
Totalt	99	100%

Tabell 4: kategorisk utdelning i *Historien över det peloponnesiska kriget*

3. Diskussion och slutsatser

Målet för denna uppsats baserades på antagandet att arméer har sedan urminnes tid velat påverka fiendens trupper till att tappa sin stridsmoral, för att på så sätt segra lättare. Facit har visat att psykologiska aktioner används flitigt under de senaste två världskonflikter. ”Är det värt att ni fortsätter såhär, när ni är militärt så underlägsna oss?” ”Hur känns det för er soldater att dö somflugor, medan de som är hemma sover varje natt i en varm säng, äter tillräcklig mat och är med familjen?” ”Behöver ni verkligen dö för kapitalisterna/kommunistiska partiets pampar/m.m?”

Dessa frågeställningar föds i ”fruktbar” terräng. Där det finns två krigiska parter, så finns det också alltid någon slags propaganda riktad mot den andra sidan. Stora civilisationer som antikens Grekland och Rom krigade i det oändliga. Linebarger, i en av de första studierna om fenomenet psykologisk krigsföring 1948, skriver själv att potentialen för att ur historiskt perspektiv lyfta fram detta dolda krig är stor.⁷¹ Det som återstod att göra var att ”konvertera” mekanismerna bakom modern psykologisk krigsföring till antikens kontext. Resultatet visade sig vara mycket omfattande.

Första källan – Caesars erövringståg i Gallien – är en mer kompakt redogörelse för åtta blodiga år. Uppsatsen har utifrån tolkningen av modern forskning kring psykologisk krigsföring kunnat identifiera 55 fall, där någon av parterna försöker psykologiskt påverka sin fiende. *Tabell 1* visar hur dessa fördelar sig över bokens kapitel.

Första iakttagelse här är att fram tills tredje boken – som behandlar tredje året i Caesars krigsföring – har ingen form av psykologisk operation kunnat identifieras. En möjlig förklaring till detta kan ligga i att kriget ändrade karaktär över tid. Här fanns inga kortsiktiga lösningar, istället ledde kampanjerna till en generell upptrappning, som fick alla parter att trappa upp sina metoder. Det går att föreställa sig att vid krigets början, så ligger stridsmoralen hög hos alla inblandade parter: man går ut i krig i hopp om att detta ska avslutas snart. När detta inte sker, är det lätt att föreställa sig att man framöver bör försöka dra ner fiendens kampvilja så mycket det går.

En ytterligare faktor att ta i beräkning är att kampanjerna vid gallerkrigets första år är geografiskt mer begränsade än under de sista. Caesar har i början vunnit många slag, mest av mindre typ. Detta förändras dock, då romarna under krigets sista år rört sig från den romerska

---

⁷¹ Linebarger 1948, 3-4.

provinsen, *Gallia Narbonnensis*, upp till *Belgiae*, *Britannia* och *Rhen*. De galliska stammarna uppfattar detta som att romarna inte längre har för avsikt att bara agera konfliktlösare mellan olika stammar, vilket, i sin tur, kan förklara de allt större galliska stammkoalitioner under krigets sista år. Man kan läsa mellan raderna om en, under krigets gång, växande gallisk känsla av stor fara, nära till uppgivenhet. Denna desperationskänsla, de större koalitioner och det ökande antalet krigande soldater på varje sida motsvaras av en ökad frekvens av psykologiska metoder. Ur de totalt 55 fallen, hör 49 till textens senare del, från och med femte boken och framåt – alltså till en period som spänner från krigets femte till den åttonde år. Genom att koppla ihop dessa två faktorer, kan en möjlig slutsats bli att psykologisk krigsföring i romersk krigsföring är av största betydelse, när ”det verkligen gäller”.

När man iakttar fördelningsfrekvensen av kategorierna (*tabell 2*), så inser man snabbt att de helt dominerade metoderna för psykologisk krigsföring är ”utmattning”, ”avrättning” och ”underrättelseverksamhet”. När alla 55 fall hade identifierats och vissa mönster dök upp, så blev det viktigt att studera dem utifrån verkan: mot vilka grupper riktas agerandet? En möjlig förklaring till varför utmattning- och avrättning är så överrepresenterade kan bero på krigets karaktär, och romersk imperialistisk ideologi. Kriget blev som ovan nämnts allt blodigare över tid. När kampanjerna bytte karaktär, från att öppet möta en armé på fältet till långvariga blandade insatser och brett riktade aktioner, så ökade behovet av nya lösningar. Nu, startar romarna blockadkampanjer på hela byar, så att fiendens hela befolkningssegment blir den legitima måltavlan. Romarna, i sin tur, drabbas också, då gallerna inte sällan hämnas med den ”brända jordens”-taktik.

En del av imperialistisk ideologi har sin utgångspunkt i att rikta in sig på den underkastade befolkningen: vilka är de? Var har de för sedvanor? Hur vinner man över dem på längre sikt?⁷² Linebarger skriver att under andra historiska perioder så var en viktig metod den att främst rikta sig mot befolkningens eliter, för att på så sätt skapa lydiga generationer ur denna erövrade befolkning. Elitens tillgång till det offentliga rummet säkrades med hjälp av ceremoniella ritualer, till vilka endast de assimilerade eliterna ägde plats. Under få generationer hade assimileringsprocessen lyckats, från eliterna ner i folkdjupen.⁷³ Med facit vet vi att Roms västra provinser romaniserades snabbt, just genom satsning på eliterna.⁷⁴ Att romarna avrättade soldater, men också hövdingar, var ett sätt att kommunicera till andra att

---

⁷² Dio.Cass. 56.24.6.

⁷³ Linebarger 1948, 12-14.

⁷⁴ Tac.Agr. 21.

⁷⁵ Laurence et. al. 2011, 91-95.

det är bäst att inte stå emot. Att nästan en tredjedel av den psykologiska krigsföringen riktas på avrättningar kan mycket väl ha med romersk imperialism att göra. Det visar även på romarnas beslutsamhet i sin imperialistisk politik: man lägger inte ner sådana enorma resurser om det inte är tanken att helt omvandla det erövrade området.

Det andra källmaterialet, *Historien över det peloponnesiska kriget*, behandlar som bekant en mer än dubbel så lång period som *Kommentarerna*: 20 år. Thukydides verk, som till synes beskriver rivaliteten mellan Aten och Sparta, innehåller dock väldigt många andra aktörer. Många av de beskrivna slagen handlar bara indirekt om atenarna eller spartanerna själva. Det är med andra ord väldigt mycket av så-kallade krig ”by proxy”, d.v.s. att huvudaktörernas intressen representeras av var sin annan aktör, och själva slagen sker på neutral mark.

Tabell 3 visar 99 fall av psykologisk krigsföring i Thukydides verk. Till skillnad från Caesars', så fördelas dessa rätt så jämnt över alla åtta böckerna. En möjlig förklaring kan ligga i vad som precis har nämnts. De två huvudfienderna möter varandra bara då och då under krigets gång. Den absolut största delen slagen sker borta från Aten och Sparta. Vi är dessutom ca 400 år tidigare här än i Gallien, och arméerna är betydligt mindre i storlek. Kriget är säsongbetonat: hoppliterna drar oftast igång efter det att jordbrukskalendern tillåter.⁷⁶ Dessa faktorer verkar stämma överens med den annorlunda omfördelningen av psykologisk krigsföring: de verkar sättas in som en konstant faktor av kriget i allmänhet. Detta kan i sin tur sättas i perspektiv till hur den absoluta merparten av fall hos Caesar sker under krigets sista 3 år. Brist på likartad stark imperialistisk ideologi kan möjligtvis ligga bakom denna jämna fördelningen av ”normal” psykologisk krigsföring. Av de totalt 99 fallen, så utgörs den stora majoriteten av utmattning: man satsar på plundring- och förstörelse av landsbygden, med dess resurser. Man lägger en blockad kring en belägrad stad. Med andra ord så är den valda metoden betydligt mer indirekt, alltså mer strategiskt planerad, än den mer direkta avrättningsmetoden som används i nästan lika hög grad av romarna.

Avrättningar av fångar som metod att påverka fienden finns, som vi sett, även hos Thukydides. Till skillnad från tillståndet i *Kommentarerna*, så ligger antalet endast på 15 fall. Satt i perspektiv, representerar dessa 15 fall mindre än en gång per krigsår. Caesars 18 fall blir istället mer än 2 per år. Men även satt i ett helhetsperspektiv, så representerar de 15 grekiska fallen, som kategori, endast 15 % av det totala antalet tillämpningar av psykologisk

---

⁷⁶ Rawlings 2013, 3-7.

krigsföring, i antal långt efter förstaplatsen ”utmattning”. Hos Caesar är avrättningarna mer än en tredjedel av helheten, nästan i samma storlek som utmattningen.

Vilka möjliga faktorer ligger bakom detta? För det första, kan man konstatera att de stridande parterna är helt olika till sin natur, i bägge fallen. Trots att Aten och Sparta är två skilda stadsstater, så kantas hela Thukydidens verk av det latent budskapet av krigets meningslöshet, hellener emellan. Det finns visst en återkommande polarisering hos Thukydidens mellan jonier och dorier, men detta till trots, så återkommer motståndarnas hellenitet genom hela verket. Den mest väsentliga skillnaden hos Thukydidens ligger mellan grekerna och ”meden” (persern).

Romarna däremot ser även sina galliska allierade som barbarer.⁷⁷ Ett återkommande tema i Caesars verk är just beskrivningar av hur pass mycket barbarer gallerna är. Att det är lättare att avrätta individer från så pass annorlunda och barbariska stammar kan anses vara en del av förklaringen till det råa dödandet. Samhörighet finns inte. Barbarerna är att likställa som djur, och avrättning av djur är inget man lägger stor vikt vid.

Denna skillnad i värderingen av avrättning som fenomen är kanske den mest väsentliga skillnaden mellan Caesar och Thukydidens. Inte sällan beskriver Thukydidens avrättningsscener med värdeladdade begrepp. I sju⁷⁸ av de totalt 15 avrättningsfallen⁷⁹, beskriver Thukydidens agerandet i negativa termer, alltså nästan hälften av fallen.

De två valda följande exempel belyser detta:

[4] On their arrival, the Athenians, afraid that Aristeus, who had been notably the prime mover in the previous affairs of Potidaea and their Thracian possessions, might live to do them still more mischief if he escaped, slew them all the same day, without giving them a trial or hearing the defence which they wished to offer, and cast their bodies into a pit; ...”⁸⁰

Eller:

[5] In this way the Corcyraeans of the mountain were destroyed by the commons; and so after terrible excesses the party strife came to an end, at least as far as the

---

⁷⁷ Caes. Gal. 8.25 m.fl.

⁷⁸ Thuc. 2.67, 3.32, 3.36, 3.68, 4.47, 4.48, 5.83.

⁷⁹ Thuc. 1.30, 1.110, 2.5, 2.67, 3.32, 3.36, 3.50, 3.68, 4.47, 4.48, 4.57, 4.74, 5.32, 5.83, 5.116.

⁸⁰ Thuc. 2.67.4.

period of this war is concerned, for of one party there was practically nothing left."⁸¹

Avrättningar sker 18 gånger hos Caesar.⁸² En enda gång beskrivs avrättningarna på ett negativt sätt,⁸³ men där försöker Caesar fransäga sig ansvaret. Han "tvingas" ge ordern att tortera och avrätta en av upprorsledarna, eftersom soldaterna vill det. Detta är emot Caesars "naturliga humanitet". Fördelningen av avrättningarna kan även den anses höra till den allmänna trenden som diskuteras längre upp, nämligen att ju mer kriget närmade sig sitt slut ökar dess råhet, desto mer tas avrättning som viktig metod som sätt att psykologiskt påverka fienden.

En möjlig förklaring till denna stora skillnad kan naturligtvis bero på kulturella skillnader. När krigsavgjöringar har studerats i antikens konst, så har denna stora skillnad alltid varit tydlig. Romerska konstnärer har på flera håll visat kriget ur romerskt perspektiv, där det kommunicerade budskapet är romersk seger. Medlidande, tvivel eller meningslöshet lyser med sin frånvaro, i exempelvis Trajanus- och Marcus-Aurelius-kolonnernas bildvärld, eller den stora Trajanusfrisen på Konstantins triumfbåge.⁸⁴ Grekerna hade en annan, mer inåtblickande, syn på kriget och dess medförda lidande.⁸⁵ På t.ex. Partenons metoper understrycks kulturella skillnaderna i stridsscenerna: kriget sker mellan greker och perser eller med mytologiska varelser som Jupiter och kentaurer, eller när Aeneas flyr Troja. Denna kulturella skillnad verkar bekräftas hos Thukydides.

Utifrån sina givna ramar så har denna uppsats kunnat lyfta fram några exempel på hur man har försökt påverka fienden psykologiskt. Avgränsningen till två källor kan tyvärr inte heller ge en helhets bild. Möjligheterna för att lyfta fram psykologisk krigsföring i antiken framstår som lovande, och värd att vidgas till större studier.

---

⁸¹ Thuc. 4.48.5.

⁸² Caes. Gal. 3.16, 4.14-15, 4.35, 5.7, 5.21, 5.37, 5.45, 5.58, 6.44, 7.3, 7.11, 7.55, 8.19, 8.23, 8.25, 8.29, 8.38, 8.44.

⁸³ Caes. Gal. 8.38.

⁸⁴ Zanker 2010, 84-87.

⁸⁵ Osborne 1998, 159-63.

4. Sammanfattning

Denna uppsats har haft flera mål: att utifrån forskning kring psykologisk krigsföring kunna lyfta fram sådana fall i både *Kommentarerna till det galliska kriget*, skrivet av Julius Caesar, samt *Historien av det peloponnesiska kriget*, skrivet av Thukydides. Andra målet har varit att indela dessa fall i kategorier, för att statistiskt kunna studeras. Slutligen, har uppsatsen haft för mål att jämföra bägge källmaterial, diskutera- och lyfta fram möjliga teorier kring nämnda paramterar.

Uppsatsen har lyft fram 55 fall av psykologisk krigsföring hos Caesar respektive 99 fall hos Thukydides. Fördelningen av dessa i kategorier har visat på flera intressanta faktorer: Psykologisk krigsföring är kontextuellt betydligt mer använd hos Caesar än hos Thukydides. Metoderna skiljer sig markant mellan dessa två källor: avrättningar- och utmattning står för ca en tredjedel vardera hos Caesar; hos Thucydides fördelar sig detta på 15 % - respektive 77 %. Användningen av psykologiska metoder är kronologiskt regelbundet utspridda hos Thukydides, medan ca 90 % av fallen sker vid krigets sista fyra år hos Caesar.

Diskussionen har lyft några teorier kring dessa slutsatser. Bl.a. har möjligheten för att korrelationen mellan krigets intensitet vid sista åren och den ökade användningen av psykologiska metoder i *Kommentarena* skulle kunna tyda på dess vikt i romersk krigsföring. Det nästan totala avsaknandet av värdeladdade begrepp kring den mest brutala metoden – avrättningar – hos Caesar tycks förstärka denna teori. Uppsatsen har även lagt fram teorin att detta kan inramas i den romerska imperialistiska ideologin. Denna teori verkar även bekräftas i kommunikativ budskapsförmedling i romersk- respektive grekisk konstns syn på krig och individens plats i den.

5. Litteratur- och källförteckning

5.1. Antika texter

Caes.*Gal.* = *Commentaries on the Gallic War*. Perseus Project: översatt av W. A. McDevitte. W. S. Bohn (1869).

(<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.02.0001>)

Dio.Cass. = *History of Rome*. Loeb Classical Library: översatt av Earnest Cary (1914-27).

(http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/home.html)

Hdt. = *The Histories*. Perseus Project: översatt av A. D. Godley (1920).

(<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0126%3Abook%3D1%3Achapter%3D87%3Asection%3D4>)

Plut.*Caes.* = *Lives: Caesar*. Perseus Project: översatt av B. Perrin (1919).

(<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0244%3Achapter%3D15%3Asection%3D3>)

Tac.*Agr.* = *Agricola*. Perseus Project : översatt av Church, A.J., Brodribb, W.J. (1876).

(<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.02.0081>)

Thuc. = *The Peloponnesian War*. Perseus Project: översatt av J. M. Dent, E. P. Dutton. (1910).

(<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0200%3Abook%3D1%3Achapter%3D1%3Asection%3D1>)

5.2. Litteratur

Austin, M.M. (2012), in OCD, s.v. “*Warfare, attitudes to (Greek and Hellenistic)*”

Badian, E. (2012), in OCD, s.v. “*Iulius (RE 131) Caesar, C.*”

Bellamy, C. (2004), in OCMH, s.v. “*Operational concepts.Tactics*”

Caddick-Adams, P. (2004), in OCMH, s.v. “*Psychological Warfare*”

Cary, M. & Drinkwater, J.F. (2012), in OCD, s.v. “*Gallic Wars*”

- Coulston, J.C.N. (2012), in OCD, s.v. “*War, art of, Roman*”
- Goldsworthy, A.K. (2004), in OCMH, s.v. “*Gallic Wars*”
- Goldsworthy, A.K. (2004), in OCMH, s.v. *Roman army*”
- Hornblower, S. (2012), in OCD, s.v. “*Thucydides (2)*”
- Hornblower, S. (2012), in OCD, s.v. “*Peloponnesian War, of 431–404*”
- Laurence, R., Cleary, S.E. & Sears, G. (2011). *The city in the Roman West c. 250 BC-c. AD 250*. Cambridge: Cambridge University Press, 91-95.
- Lazenby, J.F. (2012), in OCD, s.v. “*War, art of, Greek*”
- Lazenby, J.F. (2004), in OCMH, s.v. “*Peloponnesian wars (c.460–446, 431–404 BC)*”
- Linebarger, P.M.A. (1948). *Psychological Warfare*. Washington: Infantry Journal Press, 1-47.
- Lovano, M. (2013), in OHW. *Writers on War. Part II Rome: A Story of Conflict*, 74-89.
- Melvin, M. (2004), in OCMH, s.v. “*Tactics*”
- Moran, M. (2004), in OCMH, s.v. “*Strategy*”
- Ottesen Larsen, J.A. Hornblower, S. (2012), in OCD, s.v. “*War, rules of*”
- OCD = *The Oxford Classical Dictionary* (2012: online). Edited by Hornblower, S. Spawforth, A. & Eidinow, E.
- OCMH = *The Oxford Companion to Military History* (2004: online). Edited by Holmes, R. Singleton, R. & Jones, S.
- OHW = *The Oxford Handbook of Warfare in the Classical World* (2013). Edited by Campbell, B. & Tritle, L.A. Oxford: Oxford University Press.
- Osborne, R. (1998). *Archaic and classical Greek art*. Oxford: Oxford University Press, 159-63.
- Rawlings, L. (2013), in OHW. *War and Warfare in Ancient Greece*, 3-25.
- Roetter, C. (1974) *Psychological Warfare*. B.T. Batsford Ltd, 11-26.

Russell, F. (2013), in OHW. *Finding the Enemy: Military Intelligence*, 474-90.

Sheffield, G. (2004), in OCMH, s.v. "Morale"

Tuplin, C.J. (2012), in OCD, s.v. "Xenophon"

Wade-Gery, H.T. (2012), in OCD, s.v. "Thucydides (2)"

Zanker, P. (2010). *Roman Art*. Los Angeles: Getty Publications, 84-87.

5.3. Internetkällor

Cambridge Online Dictionary, s.v. "War".

"[US Army] Introduction to Psychological Warfare - GF33-27 (1955)"

<https://www.youtube.com/watch?v=j2JhdswkO6o> [2016-12-14]